

УДК 351.863:332.1

СУТНІСТЬ ТА ДЕКОМПОЗИЦІЯ ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Шуршин В.О., здобувач

Черкаський державний технологічний університет

Данная статья посвящена раскрытию сущности и декомпозиции понятия системы экономической безопасности региона, определены ее составные элементы, установлены основные критерии и показатели экономической безопасности. Автором также должно внимание уделено исследованию проблемы угроз экономической безопасности, приведено их классификацию.

Given clause is devoted to disclosing of essence and decomposition of concept of system of economic safety of region, its(her) components are determined, the basic criteria and parameters of economic safety are established. By the author also outstanding attention is given to research of a problem of threats to economic safety, is given their classification.

Вступ. Економічна безпека є основною складовою частиною національної безпеки країни, що враховує її національно-державні і геополітичні інтереси і цілі. Її зміст визначається ефективністю самої економічної системи, дією як економічних, так і неекономічних методів управління, як внутрішніх (структурна деформація економіки, низька конкурентноздатність, нерозвиненість ринкової інфраструктури), так і зовнішніх факторів (високий рівень імпорту, військово-політичні фактори) [1].

Нині проблематика безпеки традиційно має статус найвищого пріоритету в державній політиці, поняття економічної безпеки набуває виняткового значення як аргумент прийняття політичних рішень: наука про економічну безпеку забезпечує формування відповідної політики щодо забезпечення економічної безпеки держави чи суб'єктів нижчих організаційних рівнів.

Аналіз останніх джерел. Економічна безпека як тема теоретичних та прикладних досліджень почала розроблятися вітчизняними дослідниками лише в останні десятиріччя. Особливу значимість даної проблеми в сучасних умовах в даний час підтверджується низкою фундаментальних праць провідних вітчизняних науковців: Білоуса О.Г., Варналія З.С., Гальчинського А.С., Гейця В.М., Гончаренко О.М., Губського Б.В., Данилишина Б.М., Дацківа Р.М., Єрмошенка М.М., Жаліла Я.А., Зінько І.Ф., Корецького М.Х., Кузьменко М.Л., Лисицина Є.М., Павлова В.І., Пастернак-Таранушенка Г.А., Фащевського М.І., Філіпенка А.С., Шлемко В.Т. та ін.

Разом із тим, зважаючи на достатню „молодість” даної категорії деякі аспекти проблеми забезпечення економічної безпеки залишаються невирішеними. Крім того, поки не досягнуто консенсусу у трактуванні поняття „економічна безпека”. Звідси впливає значущість і актуальність теми даної статті.

Метою даної статті є дослідження сутності поняття системи економічної безпеки регіону та його декомпозиція.

Система забезпечення економічної безпеки передбачає здійснення постійного моніторингу соціально-економічних процесів з точки зору їхнього впливу на стан економічної безпеки, оцінку з цих позицій стратегічних програм, нормативно-правових актів, а також аналіз ефективності поточних рішень у сфері економічної політики [2, с. 121].

Економічна безпека, яка, як уже наголошувалося вище, є вирішальним, базисним поняттям національної безпеки, разом з тим, нерозривно взаємозалежна і взаємодіє з іншими її складовими (оборонною, політичною, інформаційною, інтелектуальною, правовою і т.д.). В цілому спрощена структура (декомпозиція) економічної безпеки може бути представлена наступним чином (рис. 1).

Забезпечення економічної безпеки є однією з головних функцій держави, що передбачає забезпечення соціальної і політичної стабільності суспільства, збереження держави від саморуйнування і наслідків економічних криз. Ця проблема є похідною від задачі забезпечення економічного зростання, ефективності економіки, підвищення її конкурентноздатності на кожному етапі розвитку держави. Конкретний її зміст змінюється в залежності від сформованих на даний період зовнішніх і внутрішніх умов.

Важливу роль у рамках дослідження економічної безпеки в економічній науці відіграє встановлення основних критеріїв і показників економічної безпеки.

Під критерієм економічної безпеки, як правило, розуміється оцінка стану економіки з погляду забезпечення економічної безпеки, а саме оцінка:

- ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку;
- рівня ефективності використання факторів виробництва (праці, капіталу, природних ресурсів);

- конкурентноздатності економіки;
- цілісності економічного простору;
- економічного суверенітету, незалежності;
- соціальної стабільності.

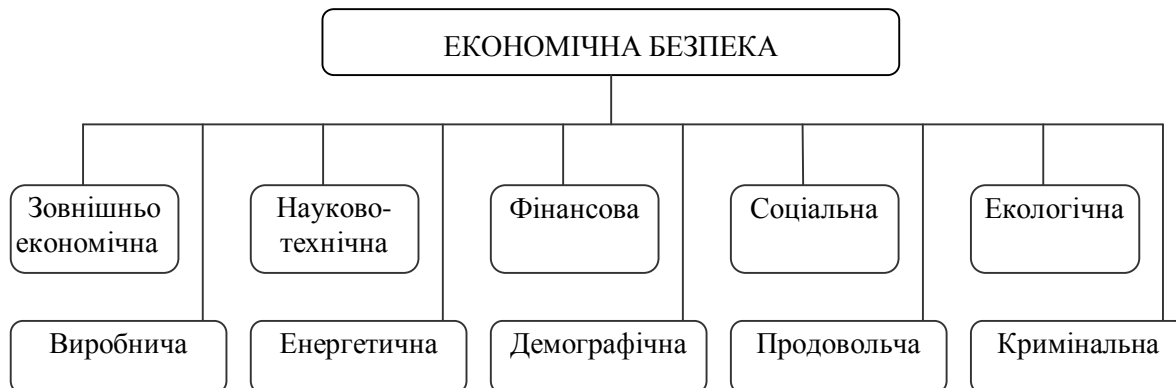


Рис. 1. Декомпозиція поняття „економічна безпека”

У систему індикаторів економічної безпеки (ІЕБ) науковці включають: рівень і якість життя, темпи інфляції, норму безробіття, економічне зростання, державний борг, спрямованість на світову економіку, стан золотовалютних резервів, діяльність тіньової економіки, стан екології. Варто також врахувати фактори (зовнішні і внутрішні), що негативно впливають на економічну безпеку, зокрема ті з них, що впливають на стабільність і стійкість економічного розвитку країни [3, с. 442-443].

Для трактування економічної безпеки важливо виділити такі категорії, як граничні значення і загрози. Граничні значення відображають гранично допустимі рівні зниження економічної активності, рівня і якості життя населення, витрати на підтримку і відтворення природно-економічного потенціалу. Перевищення граничних значень призводить до формування загроз, що гальмують розвиток економіки, оскільки загроза розглядається як фактор, що створює значну небезпеку і наносить значний збиток економіці, руйнує її як систему.

Поняття економічної безпеки тісно невіддільне від поняття "загроза розвитку економіки". Загроза – це фактор, який створює значну небезпеку для функціонування економіки. У зв'язку з цим доцільно представити уточнену і доповнену класифікацію загроз економічній безпеці, в яку включено дві нових групи загроз: прями і непрямі та первинні й вторинні (рис. 2).

В основу пропонованої класифікації загроз покладено не тільки розподіл їх за групами залежно від різних ознак, але і роль цих груп за їх значущістю для розвитку економіки [3, с. 440].

Такий підхід дозволяє виділити ознаки, які є найбільш небезпечними для будь-якої економічної системи. До них відносяться глобальні і національні, прями, первинні загрози реального характеру. Ранжування загроз має велике практичне значення для суб'єктів економічної безпеки і органів управління.

Розробка першочергових і довгострокових заходів для забезпечення економічної безпеки України і практичні кроки в цьому напрямку повинні спиратися на чітке усвідомлення сучасних загроз. Вони досить різноманітні і мають різний ступінь гостроти.

Як правило, в економічній науці економічна безпека характеризується двома складовими: внутрішньою і зовнішньою. Внутрішня складова означає стійкість економіки, суспільства і державних інститутів до стихійних і навмисних загроз, які виникають внаслідок економічних, соціальних, технологічних, екологічних і інших процесів, що відбуваються усередині країни.

Зовнішня складова означає спонтанні і навмисні загрози, джерелом яких служать дії або наміри іноземних економічних або політичних суб'єктів.

Необхідно підкреслити, що в останні роки вплив внутрішніх факторів на негативний розвиток економіки не тільки не припинено, але, навпроти, продовжує підсилюватися. Це пояснюється як об'єктивними складнощами трансформаційного періоду, так і суб'єктивними причинами в управлінні розвитком економіки України. Усе це свідчить про те, що стратегія економічної безпеки країни повинна ґрунтуватися на врахуванні всього різноманіття факторів, включаючи її головний елемент – ефективність і стійкість розвитку вітчизняної економіки. Стійкість економіки відображає міцність і надійність її елементів, вертикальних, горизонтальних та інших різноманітних зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні навантаження.

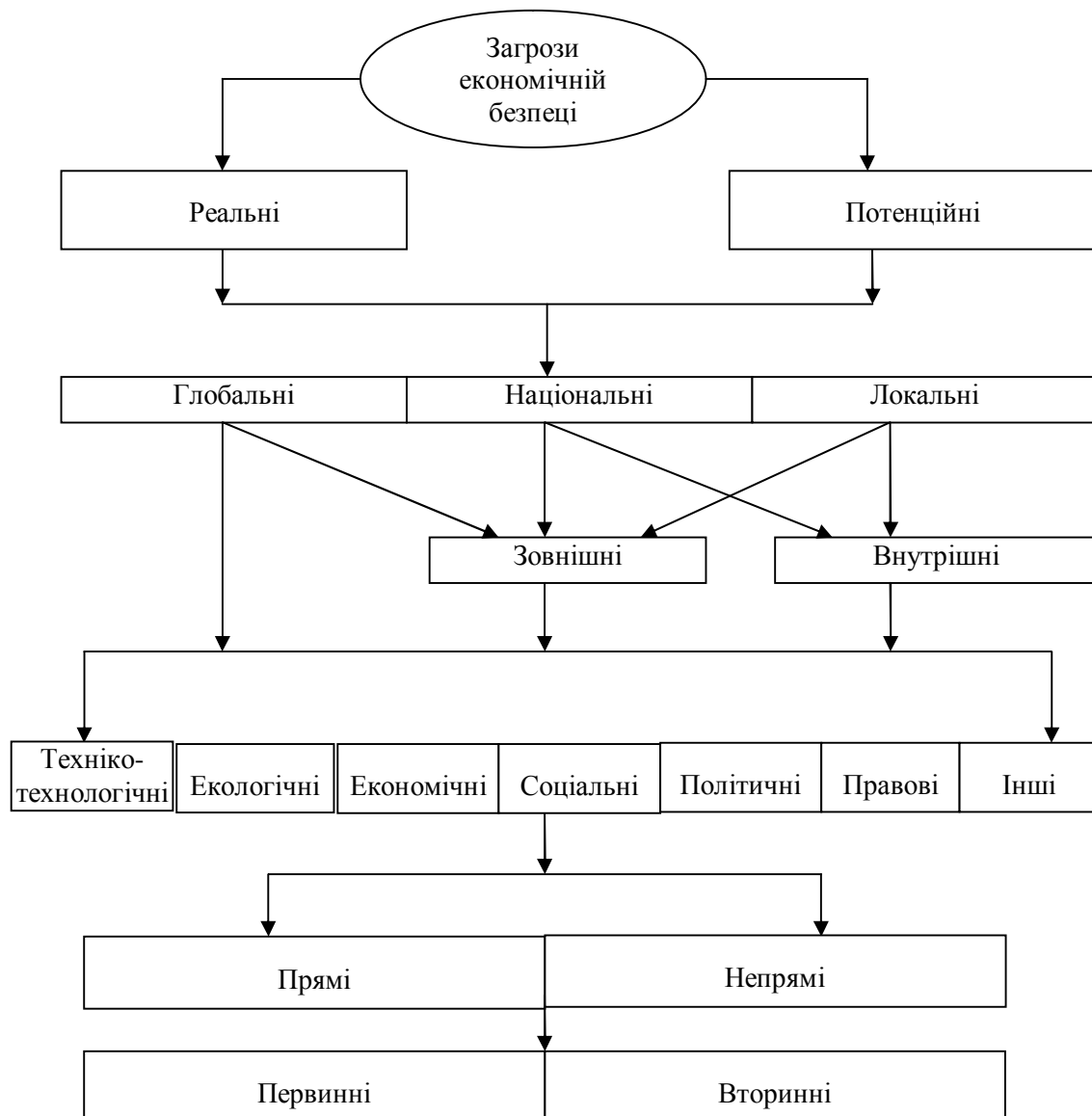


Рис. 2. Схема класифікації загроз економічній безпеці

Система економічної безпеки країни покликана:

- визначити національні пріоритети України в сфері економіки з вказівкою основних критеріїв і граничних значень показників, відхилення від яких створює загрози економічній безпеці країни;
- дати характеристику найбільш ймовірних зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці як сукупності умов і факторів, що створюють небезпеку для життєво важливих економічних інтересів особистості, суспільства і держави;
- сформулювати систему і механізми забезпечення економічної безпеки України [4, с. 221-222].

Реалізація національних інтересів можлива тільки на основі стабільного, поступального розвитку економіки. Тому національні інтереси в сфері економіки є ключовими і полягають по-перше, у забезпеченні здатності економіки функціонувати в режимі розширеного відтворення; по-друге, у створенні умов для досягнення високого рівня і якості життя населення; по-третє, в ефективному використанні усіх видів ресурсів і підвищенні конкурентноздатності продукції.

Система економічної безпеки, що є формою захисту національних інтересів України в сфері економіки, передбачає встановлення обов'язкових процедур і їхнє нормативно-правове закріплення по формуванню цільових настанов, програмних заходів і дій, що забезпечують виявлення і нейтралізацію загроз економічній безпеці країни, при розробці:

- стратегії й основних напрямків соціально-економічного розвитку на довгостроковий період;
- короткострокових і середньострокових прогнозів соціально-економічного розвитку України;
- проектів бюджетів на державному і регіональному рівнях;
- законодавчих та інших нормативних, правових актів з фінансових і господарських питань;
- державних і регіональних цільових програм.

Система економічної безпеки, яка найбільш повно відображає значення держави в механізмі забезпечення економічної безпеки, включає сім блоків (рис. 3).

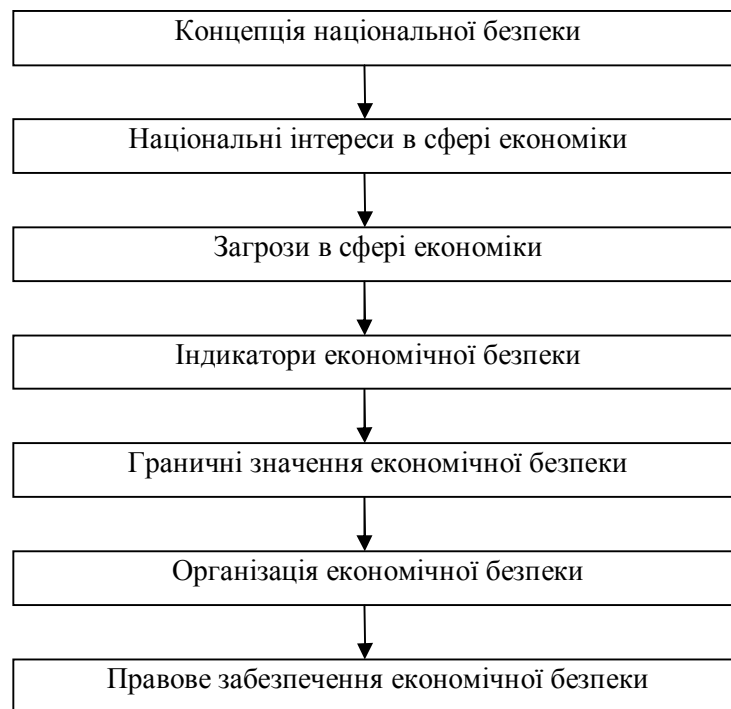


Рис. 3. Елементи системи економічної безпеки

Висновки. Таким чином, на нашу думку, економічну безпеку варто розглядати як систему, що володіє множинністю структурних елементів, рівнів і зв'язків між ними. При цьому вона є невід'ємною складовою соціально-економічної системи, є її атрибутивною властивістю. З позицій системної методології, економічно безпечною можна визнати систему, яка заснована на механізмі погодження різноманітних інтересів господарюючих суб'єктів, що забезпечує стійкість, адаптаційність, самоорганізацію і розвиток національної економіки у взаємодії із зовнішнім середовищем її функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. www.niss.gov.ua
2. Белов О.Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення: Тез. доп. // М-ли конф.: Поглиблення ринкових реформ та стратегій економічного розвитку України до 2010 року. – Т.1., Ч.ІІ. – К., 1999. – С. 121-128.
3. Перехідна економіка / За ред. В.М. Гейця. – К., 2003. – С. 438-509.
4. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: Монографія. – К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.